122. Buttle kyrka.

Pl. 67.

Litteratur: L 1739, S 74. C. G. Hilfeling, Resejournal 1801 (F m 57: 10), s. 104; N. J. Ekdahl, Resa på Gotland 1826 (ATA), s. 32; Kyrkoinventarium 1830 (ATA); J. G. Liljegren, Runlära (1832), s. 155; O. v. Friesen, Anteckningar 1923 (UUB); Sveriges kyrkor: Gotland Bd 4: 3 (1952), s. 406.

Äldre avbildningar: Hilfeling, teckning (Fm 57: 11, Tab. 39 B); O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1923 (ATA).

Gravhäll med runinskrift. Den ligger infälld i korgolvet, som numera består av kalkstensplattor (tidigare trägolv), mitt i gången, framför altaret. Den låg på samma plats redan vid Hilfelings besök år 1801: »midt för Altaret i Buttle kyrka»; »en gammal marmor Grafsten, som ligger midt för altar disken i Buttle kyrka». — N. J. Ekdahl 1826: »Framför altaret ligger en sten 4 aln. lång och 2 bred med präntade runor.» — *Kyrkoinventarium* 1830: »Midt för Altaret i Choret är en Grafsten 4 aln. lång, 2¼ aln. bred.»

Ljusgrå kalksten. Formen är rektangulär; längd 2,57 m, bredd 1,50 m. Hällen är lagad, men i stort sett väl bevarad. Utefter stenens fyra ytterkanter går ett inskriftsband av två inhuggna ramlinjer. Inskrift finns endast på ena kortsidan. Inskriftsbandets bredd är 8 cm. Runorna stå fritt inom bandet, d.v.s. stavarna gå varken upptill eller nedtill fram till ramlinjerna, såsom annars vanligen är fallet; deras höjd är 5 cm. Stavarnas ändar äro kilformiga; detsamma gäller om bistavarna i **h** (däremot icke i **a** och **n**). Inskriften har härigenom fått ett säreget, majuskelliknande utseende. Därtill bidrager också den rundade formen av **r** och **u**. — L 1739: »Runorna serdeles omsorgsfullt huggne, stafvarne lika Latinska Uncialer, vida och tvärt afhuggne vid ändarne.»

Inskrift:

✠ : hier : huilis : hera : ioan : raþa͡rs : sun : af : at͡ligabo · bi

»Här vilar herr Johan, son till Radar, från Atlingbo ...»

Till läsningen: 3 **e** är tydligt stunget; likaså 12 **e**. 22 **ar** är binderuna; sannolikt skall också r. 30 uppfattas som binderuna **tl**. 32 **g** är tydligt stunget. **o**-runan (16 och 35 **o**) har formen ᛟ. 37 **i** är säkert. Skiljetecknet efter 35 **o** är osäkert. Efter 37 **i** finnas ett par fördjupningar, som dock knappast äro huggna.

Hilfeling: 10 **r**, 36–37 **þa** (F m 57: 10 s. 104; på teckningen Tab. 39 B mera osäkert: **þi**). — C. Säve har icke de båda binderunorna: 22 **r**, 30 **t**. — v. Friesen: Intet skiljetecken efter 35 **o** och 37 **i**.

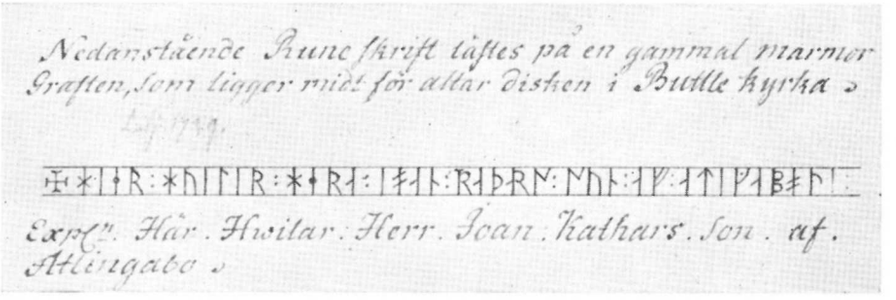

Fig. 99. G 122. Buttle kyrka. Efter teckning av C. G. Hilfeling.

Herra Joan Raþars sun har varit sockenpräst i Buttle; därför har han titeln *herra*, lat. *dominus*. Jfr om *herra Nikulas* i Öja G 21. — Huruvida *af Atlingabo* är en bestämning till *herra Joan* eller till *Raþars*, kan ej avgöras. Prästen Johan i Buttle var i varje fall son till en bonde Radar i Atlingbo. — Om namnet *Joan, Johan* se G 4. Namnet *Raþar* synes icke vara känt från någon annan gotländsk urkund; icke heller från svenska, norska eller isländska källor. Ett enstaka *Ratherus* förekommer i ett danskt nekrologium från 1100-talet. Men namnet är fullt regelbundet bildat; efterleden kan vara densamma som i Gunnar, sålunda urn. **-harịaʀ* kämpe. Men fgutn. *Raþar* kan också vara en form av samma namn som fsv. *Radhger*, no.-isl. *Ráðgeirr*, säkert belagt, ehuru icke vanligt; efterleden sålunda urn. **-gaiʀaʀ* spjut.

Atlingabo Atlingbo är en socken på mellersta Gotland, ung. 12 km NV om Buttle. Namnet finns belagt både i Gutalagen och i Gutasagan, med samma skriftform som på Buttle-stenen; vi kunna nämligen med säkerhet utgå från att r. 30 ↑ är en binderuna av ↿ **t** och ᚴ **l**. Atlingbo är sockennamn och därmed också namn på kyrka och prästgård, däremot icke namn på någon bebyggelse, någon gård eller by. En gård i Atlingbo sn heter *Atlings*, liksom en gård i Kräklingbo sn *Kräklings*. På samma sätt förhåller det sig med alla övriga på samma sätt bildade sockennamn på Gotland. De äro ganska många: Vamlingbo, Grötlingbo, Hablingbo, Barlingbo, Follingbo. De äro namn på socknarna, icke på någon gård eller by inom dessa socknar. Förleden är i alla dessa namn en inbyggarbeteckning av patronymiskt eller toponymiskt ursprung; efterleden kan därför icke vara en personbeteckning *-boar* pl., utan måste vara ordet *bo* n., väl snarast i betydelsen 'bygd, område', sålunda 'atlingarnas bo (bygd)' o.s.v.[1] Härav följer, att inskriftens båda sista runor 36–37 **bi** icke kunna tolkas som en form av ordet *by*; någon by med namnet Atlingbo har aldrig funnits, lika litet som någon *Atlinga by*. Man måste söka en annan förklaring till det **bi**, varmed inskriften slutar. Carl Säve har antagit, att det skulle utgöra början av ordet *biþin* bedjen, inledande en bön för den dödes själ. Det är sannolikt det riktiga, hur egendomligt det än kan förefalla. Inskriftsramen är uppritad och inristad längs hela stenen, och man måste därför antaga, att en mycket lång inskrift har varit planerad. Ristarens arbete har av någon anledning blivit avbrutet och aldrig slutförts, kanske på grund av ovisshet eller oenighet om hur inskriften i fortsättningen skulle formuleras. — Jfr inskriften på G 90, stenkorset vid Sigdes, Burs sn.

Binderunan 30 **tl** har också föranlett en viss tvekan. Ekdahl kommenterar sålunda: »I Butle fins en gård som heter Alteime, men skillnaden mellan Alteime och Atigabo är för stor. Man måste nödvändigt vid detta ord vända tanken till Atlingbo. ↑ med dubbla hakar är ej brukligt utan på högst få af de äldsta runmonumenterna på Gottland och till dem kan detta slätt icke räknas. Man måste således antaga, att haken till höger på ↑ är ett förkortadt *l* och blir ordet då Atligabo, hvari blott saknas ett ᚴ hvilket man ofta finner elideradt på monumenter.» — Denna uppfattning är godtagen av Liljegren (L 1739), som återger namnet: Atlīgabo, men knappast av C. Säve (S 74), som läser: *atigabo*, vilket han visserligen »med hyfsad text» återger som: *At(l)ingabo*, sålunda med ett supplerat *l*.

[1] Om *bo* n. i betydelsen 'bygd' se J. Sahlgren i *Namn och Bygd* 13 (1925), s. 129 f.

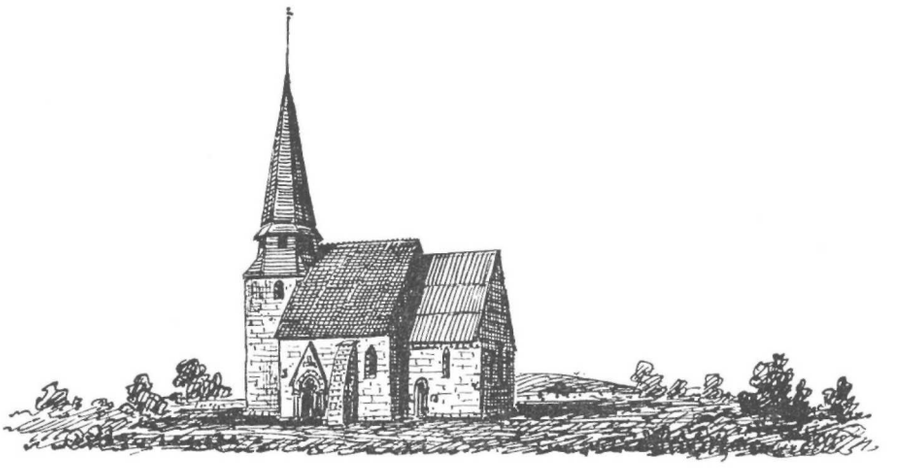

123. Vänge kyrka.

Pl. 74.

Litteratur: L 1738, S 73. G. Wallin, Runographia Gothlandica 2 (1751), s. 139; C. G. Hilfeling, Resejournal 1799 (F m 57: 6), s. 21, 1801 (F m 57: 10), s. 102; N. J. Ekdahl, Resa på Gotland 1826 (ATA), s. 28; Kyrkoinventarium 1830 (ATA); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 132; O. v. Friesen, Anteckningar 1923 (UUB); Sveriges kyrkor: Gotland Bd 4: 3 (1952), s. 450.

Äldre avbildningar: Ekdahl a. a. s. 28; O. v. Friesen och J. W. Hamner foto 1923 (ATA).

Gravhäll med runinskrift. Den ligger som altarbord i kyrkan, täckt av en träskiva. Altarskåpet vilar delvis på gravhällens-altarskivans inre kant.

Ljusgrå kalksten. Längd 2,13 m, bredd 1,14 m, därav 0,23 m under altarskåpet. Tjocklek 8 cm. Formen är rektangulär, men detta beror delvis på att hällen har blivit något tillformad för sin nuvarande uppgift. Ytan är jämnslipad och slät; detta tyder på att hällen tidigt — kanske redan under medeltiden — har blivit lagd till altarbord; den har därigenom undgått den vittring och slitning, som andra hällar ha varit utsatta för på kyrkogårdar och i kyrkogolv.

Ingen ristning finns på hällens mitt. Längs ena kortsidan, på altarets södra sida, finns en runinskrift inom ramlinjer. En del därav är dold under altarskåpet; den avtäcktes tillfälligt, då inskriften undersöktes sommaren 1961. Därjämte finns vid altarets framsida t. v. ett stycke av en inskriftsrad, som bör ha tillhört inskriftens början. Runorna äro här avhuggna och kanten avfilad.

Inskrift (med 1 **n** supplerat efter N. J. Ekdahl):

...[n :] rouar : ---a-uiu ... siat : pegia feiga : auþuatr : gerþi · þita hualf : gaiʀualr : i
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

ueskini : ris...
60 65

»... de bådas själar, faderns och sonens. Audvat (el. Audvald) gjorde detta gravvalv. Gairvald i Västkinde ris(tade) ...»

Till läsningen: Runorna 2–6 **rouar** äro fullt säkra. Intet skiljetecken efter 3 **o**; skiljetecknet efter 6 **r** är skadat, men säkert. R. 18 har bistav endast t. v., sålunda **t**, men är uppenbarligen felristning för **l**. Tydligt stungna äro 19 **p**, 20 och 25 **e**, 21 och 27 **g**. Intet skiljetecken efter 23 **a**. 26 **i** är svagt böjt, något spår av bistav finns icke. De båda namnen 29–35 **auþuatr** och 50–57 **gaiʀualr** äro fullt tydliga. 34 **t** har samma form med två bistavar som 43 **t**. 35 **r** har samma form som 2 och 6 **r**, med bistaven öppen; annorlunda, med bistaven in mot huvudstavens mitt som i den latinska versaltypen, 38, 57 och 66 **r**. 36 och 50 **g** äro tydligt